

Мукачівський державний університет  
Гуманітарний факультет  
Кафедра психології

## **Кваліфікаційна робота**

05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

Образ власного тіла як детермінанта особистісних диспозицій  
особистості

Виконала: студентка 2 курсу, групи П-2м  
спеціальності 053 «Психологія»

Ткачук І.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник Костю С.Й.

(прізвище та ініціали)

Рецензент \_\_\_\_\_

(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2022 року

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ВЛАСНОГО ТІЛА ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ОСОБИСТІСНИХ ДИСПОЗИЦІЙ ОСОБИСТОСТІ.....</b>	<b>6</b>
1.1. Психологічна характеристика підліткового віку.....	6
1.2. Дослідження тілесності у вітчизняній та зарубіжній психології.....	16
1.3. Ставлення до власного тіла як психологічний феномен .....	24
1.4. Взаємозв'язок ставлення до власного тіла та психологічних характеристик особистості.....	30
Висновки до першого розділу .....	37
<b>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ВЛАСНОГО ТІЛА ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ОСОБИСТІСНИХ ДИСПОЗИЦІЙ ОСОБИСТОСТІ</b>	<b>38</b>
2.1. Характеристика методичного інструментарію дослідження .....	38
2.2. Результати емпіричного дослідження .....	51
2.3. Статистичний аналіз результатів емпіричного дослідження.....	59
Висновки до другого розділу .....	63
<b>РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ОБРАЗУ ВЛАСНОГО ТІЛА</b>	<b>65</b>
3.1. Методичні основи побудови корекційної програми .....	65
3.2. Зміст програми корекції образу власного тіла.....	69
3.3. Результати апробації корекційної програми.....	77
Висновки до третього розділу.....	81
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>83</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>86</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>94</b>

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Наслідки незадоволеності зовнішністю мають властивість проявлятися як в незначних коливаннях настрою, так і в серйозних патологіях, таких як порушення харчової поведінки, залежності, депресії, що помітно знижують якість життя сучасних людей, яким у більшості випадків потрібна психологічна допомога. У зв'язку з цим актуальність дослідження феномену ставлення до власного тіла не викликає сумнівів, що підтверджується його активним вивченням як вітчизняними, так і західними фахівцями, в основному, в області соціальної і клінічної психології.

В рамках соціальної психології вчені вивчають вплив зовнішнього вигляду індивіда на його сприйняття іншими людьми. Дослідження представлені в роботах В. Лабунської, О. Белугіної, Д. Ланглуа, В. Панфьорова, Н. Рамсі, А. Фейнголд і т. д. Дослідження в області клінічної психології пов'язані з вивченням порушень тілесного образу і харчової поведінки і представлений в роботах С. Кеша, С. Мосс, О. Скугаревського, О. Соколової, Т. Томпсона, та ін.

Підлітковий вік характеризується підвищеною вразливістю емоційної сфери, яка може стати однією з найважливіших причин емоційного неблагополуччя. У підлітковому віці виявлено високий, в порівнянні з іншими віковими періодами, рівень тривожності, що проявляється у всіх сферах спілкування, але особливо в спілкуванні з батьками, значимими дорослими і тими, від яких вони в якійсь мірі залежать

В нашому дослідженні ми зосередимось саме на психологічних характеристиках осіб з особливим ставлення до власного тіла. Інтерес до вивчення образу фізичного «Я» обумовлений особливим статусом даної предметної області, оскільки тілесний досвід відображає глибинний, базовий рівень особистісної організації, що ґрунтується на почутті ототожнення з власним тілом і фізичним образом, яке багато в чому визначає подальший розвиток психічних структур. Вивчення присвоєння свого тіла суб'єктом і характеру опосередковуючих його механізмів призводить до фіксації особливої

феноменології, що характеризує недостатній контакт суб'єкта зі своїм тілом і, вужче, із зовнішнім виглядом, неприйняття своїх рухових, експресивних особливостей. Незважаючи на те, що виявлення феноменів «відчуження» на матеріалі психологічної норми не є типовим, в практичній психологічній роботі – тілесно-орієнтованій психотерапії та психо-консультативній практиці – через особливий ціннісний контекст, сформований щодо тілесності, ці явища виділяються найбільш яскраво.

**Об'єкт дослідження** – особи з особливим ставленням до власного тіла.

**Предмет дослідження** – психологічні характеристики осіб з особливим ставленням до власного тіла.

**Мета роботи:** визначити психологічні характеристики осіб з особливим ставленням до власного тіла.

Згідно з метою дослідження були сформовані наступні **завдання кваліфікаційної роботи:**

1) дослідити визначення понять «тілесність» і «тілесне самосприйняття» та розглянути їх провідні характеристики, змістовні складові та причини деструктивних змін; проаналізувати феномен особливого ставлення до власного тіла;

2) провести емпіричне дослідження з метою з'ясування психологічних характеристик осіб з особливим ставленням до власного тіла;

3) розробити та апробувати програму корекції негативних аспектів ставлення до власного тіла для підлітків із особливим ставленням до власного тіла.

**Методи дослідження.** З метою визначення психологічних характеристик осіб з особливим ставленням до власного тіла використано методи теоретичного аналізу літературних джерел: аналіз, систематизацію і узагальнення. Нами застосовано психодіагностичні методики, тести, опитувальники: ІТО – індивідуально-типологічний опитувальник (Л. Собчик), тест-опитувальник самовідношення (В. Столін, С. Пантелеев, 1988 р.), вивчення загальної самооцінки за допомогою процедури тестування (2003 р.),

опитувальник Шмішека (модифікація І. Крук, 1975 р.), вербальний тест-опитувальник «Опитувальник дослідження образу тіла», розроблений директором Національного центру порушень харчової поведінки Великобританії Діном Джейдом, методика діагностики особистісних рис «Темної тріади» (Т. Корнілова, С. Корнілов, М. Чумакова, М. Талмач) (2015 р.), методика «Шкала оцінки рівня задоволеності власним тілом» (О. Скугаревський, 2006 р.).

Обробка результатів дослідження проведена за допомогою математико-статистичних методів: кореляційний аналіз, оцінка значущості розбіжностей.

**База дослідження.** У емпіричному дослідженні брали участь 60 осіб віком 14-18 років. 30 опитуваних підлітків була учнями загальноосвітніх шкіл м. Мукачєва, решта – студентами Мукачєвського державного університету.

**Практична значущість** дослідження полягає в тому, що отримані емпіричні результати можуть бути корисні в практиці психологічної допомоги з приводу викривлення уявлень тілесного самосприйняття.

**Структура роботи.** Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, з них 85 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку та списку використаної літератури, який налічує 91 джерело; ілюстрована 12 таблицями та 3 рисунками; вміщує 3 додатки.

## ВИСНОВКИ

В результаті теоретико-методологічного дослідження було виявлено, що людська тілесність є результатом онтогенетичного розвитку і виражає культурну, індивідуально-психологічну і смислову складові унікальної людської істоти.

Визначено, що на тілесне самосприйняття, ставлення до свого тіла впливає безліч факторів, провідне місце серед яких займають: оцінка тіла людини в ранньому дитинстві батьками, трансформації тіла в наслідку хвороби, травми або гормональних змін та засоби масової інформації, які насаджують ідеали і стандарти зовнішнього вигляду.

Виявлено, що у загальному сенсі «ставлення» в психології розуміють як суб'єктивну сторону відображення дійсності, результат взаємодії людини із середовищем.

Також визначено, що підлітковий вік характеризується підвищеною вразливістю емоційної сфери, яка може стати однією з найважливіших причин емоційного неблагополуччя. У підлітковому віці виявлено високий, в порівнянні з іншими віковими періодами, рівень тривожності, що проявляється у всіх сферах спілкування, але особливо в спілкуванні з батьками, значимими дорослими і тими, від яких вони в якійсь мірі залежать.

Доведено, що кожна людина стикається з оцінкою свого тіла, його особливостей і можливостей. Показник задоволеності своїм тілом – один з найвагоміших складників самоцінності. При високій оцінці свого тіла людина переживає позитивні емоції, відчуває впевненість в собі. Разом з неприйняттям свого виникають неспокій, відраза, відчай, гнів, заздрість, сором або збентеження.

Визначено, що не дивлячись на виражений вплив культури та суспільства на формування образу тіла, не всі підлітки однаково уразливі в плані розвитку незадоволеності тілом. Це пов'язано з тим, що наряду з дією соціального оточення, велику роль відіграють спадковість і психологічні фактори ризику, які підвищують вірогідність формування незадоволеності образом тіла

підлітків. До таких факторів ми віднесли низьку самооцінку, дисфункціональні когнітивні стилі, алекситімію, перфекціонізм і ін.

У ході емпіричного дослідження було виявлено значимі взаємозв'язки. За допомогою кореляційного аналізу ми виявили зв'язок між задоволеністю власним тілом та рівнем самооцінки ( $r=0,72$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом власного тіла та рівнем самооцінки ( $r=0,73$  при  $p\leq 0,05$ ). Також виявлено зв'язок між задоволеністю власним тілом та самоповагою ( $r=0,47$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом власного тіла та самоповагою ( $r=0,48$  при  $p\leq 0,05$ ).

Це підтверджує, що особи, незадоволені зовнішністю і параметрами власного тіла мають низьку самооцінку та низький рівень самоповаги.

Виявлено зворотній зв'язок між рівнем задоволеності власним тілом та агравацією ( $r=-0,76$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та агравацією ( $r=-0,79$  при  $p\leq 0,05$ ). Також виявлено зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та ригідністю ( $r=-0,75$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та ригідністю ( $r=-0,66$  при  $p\leq 0,05$ ). Ще один виявлений зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та тривожністю ( $r=-0,51$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та тривожністю ( $r=-0,68$  при  $p\leq 0,05$ ). Також було виявлено зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та інтроверсією ( $r=-0,68$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та інтроверсією ( $r=-0,76$  при  $p\leq 0,05$ ). Ще один виявлений зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та сенситивністю ( $r=-0,79$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та сенситивністю ( $r=-0,68$  при  $p\leq 0,05$ ).

Визначено зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та лабільністю ( $r=-0,78$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та лабільністю ( $r=-0,72$  при  $p\leq 0,05$ ). Ще один виявлений зворотній кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та схильністю до психопатій ( $r=-0,61$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та схильністю до психопатій ( $r=-0,73$  при  $p\leq 0,05$ ).

Вищесказане підтверджує, що незадоволеність зовнішністю і параметрами свого тіла має статистично значущий зв'язок з такими

особистісними диспозиціями як агравація, ригідність, тривожність, інтроверсія, сенситивність, лабільність, схильність до психопатій.

Виявлено прямий кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та нарцисизмом ( $r=-0,68$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та нарцисизмом ( $r=-0,66$  при  $p\leq 0,05$ ). Також виявлено прямий кореляційний зв'язок між задоволеністю власним тілом та макіавелізмом ( $r=-0,66$  при  $p\leq 0,05$ ), і між образом тіла та макіавелізмом ( $r=-0,68$  при  $p\leq 0,05$ ).

Можемо зробити висновок, що надмірна задоволеність зовнішністю і параметрами свого тіла має статистично значущий зв'язок з такими особистісними диспозиціями як нарцисизм, макіавеллізм, завищена самооцінка.

Отже, емпіричний аналіз дозволив встановити, що:

- підлітки з особливим ставленням до власного тіла мають певні психологічні характеристики;
- підлітки, незадоволені зовнішністю і параметрами власного тіла мають низьку самооцінку та низький рівень самоповаги;
- незадоволеність зовнішністю і параметрами свого тіла у підлітковому віці має статистично значущий зв'язок з такими особистісними диспозиціями як агравація, ригідність, тривожність, інтроверсія, сенситивність, лабільність, схильність до психопатій;
- надмірна задоволеність зовнішністю і параметрами свого тіла у підлітковому віці має статистично значущий зв'язок з такими особистісними диспозиціями як нарцисизм, макіавеллізм, завищена самооцінка.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверин В. А. Психология детей и подростков : учеб. пособ. / 2-е изд., перераб. СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 1998. 379 с.
2. Алмазова С. Л. Теоретический анализ проблемы изучения образа тела как компонента «Я-концепции» личности. *Психология телесности: теоретические и практические исследования*. Пенза : ПГПУ им. В. Г. Белинского, 2009. С.39-45.
3. Арина Г. А., Николаева В. В. Психология телесности: методологические принципы и этапы клинико-психологического анализа. *Психология телесности: между душой и телом* / ред.-сост. В.П. Зинченко, Т.С. Леви. М. : АСТ-МОСКВА, 2007. С. 222-235.
4. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика [Текст] : автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.02; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2007. 33 с.
5. Аршава І. Ф., Корнієнко В. В. Основні початкові прояви психоемоційних розладів у дітей і підлітків [Текст] : Навч. посібник; Дніпропетровський національний ун-т. Д. : РВВ ДНУ, 2003. 58 с.
6. Аршава І. Ф., Корнієнко В. В. , Єрошкіна Т. В. Особливості формування Я-концепції осіб з фізичними вадами в контексті соціально-психологічної адаптації. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 19. С. 35-44.
7. Бандура Г. Р. Теоретичні основи вивчення емоційних проявів у підлітків. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. – Дрогобич : Просвіт, 2013. Вип. 4. С.226-231.
8. Баранская Л. Т., Татаурова С. С. Методика исследования образа тела. Учебное пособие. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2009. 82 с.
9. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Искусство, 1999. 429 с.

- 10.Бацилєва О. В. Особливості харчової поведінки як складової здорового способу життя сучасної молоді. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Вип. 38. С. 57-68.
- 11.Бескова Д. А., Тхостов А. Ш. Телесность как пространственная структура. *Междисциплинарные проблемы психологии телесности*. М., 2004. С. 133-148.
- 12.Божович Л. И. Проблемы формирования личности. М.: Институт практической психологии; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. 352 с.
- 13.Божович Л. Этапы формирования личности в онтогенезе. *Вопросы психологии*. 1999. №2. С. 45-47.
- 14.Вікова психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
- 15.Выготский Л. С. Педология подростка. Собрание сочинений в 6-ти т. М. : Педагогика, 1994. Т. 4: Детская психология. 432 с.
- 16.Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 т. М. : Педагогика, 1992. Т. 2 : Проблемы общей психологии. 504 с.
- 17.Гарафеева А. Ю. Применение танцевально-двигательной терапии в работе с образом тела. *Творческие средства в терапии, реабилитации и абилитации : сборник статей*. Калининград, 2008. С. 10-15.
- 18.Головин С. Ю. Словарь практического психолога. Минск : Харвест, 1998. 800 с.
- 19.Гриднева Е. А., Бухранова Т. С. Тело как знак личности. *Коммуникативистика XXI века : перспективы развития социально-гуманитарного знания: материалы VI Всероссийской научно-практической конференции*. Нижний Новгород : Нижегородский филиал НИУ ВШЭ, 2010. С. 84-87.
- 20.Джемс У. Психология / под. ред. Петровской. М. : Педагогика, 1991. 368 с.
- 21.Донець О. І. Особливості сприйняття власного тіла у жінок в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць*

- Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 3 (38). С. 150-157.
22. Дорожевец А. Н. Искажение образа физического Я у больных ожирением и нервной анорексией : автореф. дис. ... канд. псих. наук; Государственный университет им. М. В. Ломоносова. Москва, 1986. 19 с.
23. Жаров Л. В. Двадцатилетний опыт изучения проблемы человеческой телесности (взгляд врача и философа). Ростов н/Д., 2001. 19 с.
24. Замошанский И. И. Возникновение индивидуальности и феномен плоти. *Известия Уральского государственного университета*. Екатеринбург : Уральский государственный университет, 2007. № 50. С. 208-213.
25. Заржицкая О. А. Возможности оценки социального влияния на представление о теле у девушек в юношеском возрасте. *Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Вип. 26. Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2014. С. 212-231.
26. Зинченко В. П., Леви Т. С. Психология телесности между душой и телом. М. : АСТ, АСТ Москва, 2007. 736 с.
27. Ильин Е. Эмоции и чувства. СПб. : Питер, 2001. 752 с.
28. Исаев Д. Н. Психология больного ребенка. СПб. : Питер, 1993. 76 с.
29. История уродства / под ред. У. Эко / пер. с итал. под ред. А. А. Сабашниковой. М. : Слово, 2007. 456 с.
30. Истратова О. Н., Эксакусто Т. В. Справочник психолога средней школы. Изд. 6-е. Ростов н/Д : Феникс, 2010. 510 с.
31. Келина М. Ю., Маренова Е. В. Неудовлетворенность телом как риск-фактор возникновения нарушений пищевого поведения у девушек подросткового и юношеского возраста. *Молодые ученые – нашей новой школе. Материалы X Юбилейной научно-практической межвузовской конференции молодых ученых и студентов учреждений высшего и*

- среднего образования городского подчинения*. М. : МГППУ, 2011. С. 211–212.
32. Кириленко Т. Психологія : емоційна сфера особистості : *навчальний посібник*. К. : Либідь, 2007. 256 с.
33. Кисляковская В. В., Клецкова И. М. Методологическое обоснование культурно-исторического подхода к пониманию телесности. *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки : сб. ст. по мат. X междунар. студ. науч.-практ. конф.* СибАк, 2009.
34. Корнієнко В. В. Особливості розвитку «образу-Я» у дітей з патологією опорно-рухового апарату в залежності від умов соціально-психологічної реабілітації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19. 00. 04. К., 2009. 17 с.
35. Корнієнко В. В., Аршава І. Ф. Особливості формування «образу-Я» у дітей з патологією опорно-рухового апарату залежно від умов соціально-психологічної реабілітації. *Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Актуальні проблеми психології*: За ред. С.Д. Максименка. К. : Логос, 2008. Т. X, Вип. 8. С. 81 – 92.
36. Круткин, В. Л. Телесность человека в онтологическом измерении. *Общественные науки и современность*. М., 1997. №4. С. 143-151.
37. Лаврова О.В. Концепция телесности в интегративной психотерапии. *Журнал практического психолога*. 2006.
38. Леви Т. С. Психология телесности в ракурсе личностного развития. *Междисциплинарные проблемы психологии телесности*. Ред.-сост. В. П. Зинченко, Т. С. Леви. М., 2004. С.288-309.
39. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. М.: Педагогика, 1993. Т.1. 319 с.
40. Лоуэн А. Психология тела : биоэнергетический анализ тела. Пер. с англ. М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2007. 256 с.

41. Малкина-Пых И. Г. Коррекция «я-образа» тела методами ритмодвигательной оздоровительной физической культуры. Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта. 2007. №3. С. 32-37.
42. Малкина-Пых И. Г. Телесная терапия. Справочник практического психолога. М. : Эксмо, 2007. 752 с.
43. Мелешенкова И. Комплексное исследование личности в условиях социально-психологического кризиса : автореф. дисс. ... канд. психол. наук. Ярославль, 2011. 22 с.
44. Мельничук І. Генеза емоційних особливостей у дітей різного віку та статі : автореф. дисс. ... канд. психол. наук. Харків, 2003. 15 с.
45. Методика диагностики личностных черт «Темной триады» : апробация опросника «Темная дюжина» / Т. В. Корнилова, С. А. Корнилов, М. А. Чумакова, М. С. Талмач. *Психологический журнал*. 2015. Т. 36, №2. С. 99-112.
46. Мясищев В.М. Психология отношений. под ред. А. А. Бодалева. М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОД ЭК», 1995. 356 с.
47. Налчаджян А. А. Я-концепция. *Психология самосознания. Хрестоматия*. Самара, 2000. С. 333-393.
48. Некрасова Н. А., Горяинов А. А. Феномен человеческой телесности. *Современные проблемы науки и образования*. 2006. №1. С. 21-23
49. Никитин В.Н. Онтология телесности: смыслы, парадоксы, абсурд. М.: Когито-центр, 2006. 320 с.
50. Новикова Т. О., Захарова М. Л., Михайлова Е. В.. Представления о собственном теле у девушек с ограничительным типом пищевого поведения. *Медицинская психология в России : электрон. науч. журн*. 2015. №5 (34).
51. Носенко Е. Л., Аршава І. Ф. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості : *підручник*. Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 261 с.

52. Ольшанникова А. Эмоции и воспитание. М. : Знание, 1999. 80 с.
53. Опросник Шмишека.
54. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. М. : Политиздат, 1999. 255 с.
55. Подорога В. А. Полное и рассеченное. *Психология телесности между душой и телом*. М. : АСТ-МОСКВА, 2005 С. 67-138.
56. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов : *учеб. пособ.* М. : Академия, 2000. 184 с.
57. Прихожан А. Тревожность у детей и подростков : *психологическая природа и возрастная динамика*. М. Воронеж : «МОДЕК», 2000. 304 с.
58. Психология массовой коммуникации : учебник для вузов / под ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркача, Л. Г. Лаптева. М. : Гардарики, 2008. 251 с.
59. Психология подростка. Полное руководство / под ред. А. А. Реана. СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. 432 с.
60. Психосоматика. Телесность и культура / под ред. В. В. Николаевой. М. : Академический проспект, 2009. 300 с.
61. Рамси Н., Харкорт Д. Психология внешности. СПб : Питер, 2009. 256 с.
62. Реан А. Характерологические особенности подростков-деликвентов. *Вопросы психологии*. 1991. №4. С. 139-144.
63. Санникова О. Феноменология личности. *Избранные психологические труды*. Одесса : СМІЛ, 2003. 256 с.
64. Сахарова В. Г. Психология тела. Диагностика отношения к телу. *Учебно-методическое пособие*. СПб. : Речь, 2011. 112 с.
65. Скугаревский О. А., Сивуха С.В. Образ собственного тела : разработка инструмента для оценки. *Психологический журнал*. 2006. №4. С. 40-48.
66. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. Минск: Харвест, 1997. 800 с.
67. Собчик Л. Н. Психодиагностика в медицине. Практическое руководство. Боргес, 2007. 416 с.

68. Соколова Е. Т., Николаева В. Н. Особенности личности при пограничных расстройствах и соматических 117 заболеваниях. М. : SvR-Аргус, 1995. 352 с.
69. Соколова Е. Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности. М. : Изд-во МГУ, 1989. 216 с.
70. Социальная психология : учебное пособие / сост. А. Л. Журавлев. М. : ПЕР СЭ, 2002. 351 с.
71. Станковская Е. Б. Структура и типы отношения женщины к себе в аспекте телесности: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – Общая психология, психология личности, история психологии. – М.: 2011. 231 с.
72. Старовойтов А. Психологічні особливості тілесно-орієнтованої корекції поведінки з акцентуваннями характеру: автореф. дисс... канд. наук. Одеса. 2004. 18 с.
73. Столин В. В., Пантелеев С. Р. Опросник самоотношения. *Практикум по психодиагностике : Психодиагностические материалы*. М., 1998. С. 123-130.
74. Столин В.В. Самосознание личности. М. : Изд-во МГУ, 1993. 284 с.
75. Суэми В., Фернхем А. Психология красоты и привлекательности / пер. с англ., под ред. Е.И. Николаевой. СПб. : Питер, 2009. 240 с.
76. Татаурова С. С. Актуальные проблемы исследования образа тела. *Психологический вестник Уральского государственного университета*. 2009. № 8. С. 142-154.
77. Терещенко Н. Н. Субъективный образ тела у женщин : структурные особенности восприятия и взаимосвязь со спецификой семейной социализации. *Вісник Харківського університету*. Серія : Психологія. Х. : Вид-во ХНУ, 1999. № 45. С. 125-127.
78. Тхостов А. Ш. Психология телесности. М. : Смысл, 2002. 287 с.
79. Фаустова А. Г., Яковлева Н. В. Особенности индивидуальной концепции внешности у пациентов с ожогами различной локализации. *Медицинская психология в России*. 2012. №2.

- 80.Фельденкрайз М. Осознавание через движение. Оздоровительные движения для личностного роста М. : Ин-т общегуманитарных исследований, 2001. 155 с.
- 81.Фрейд З. Я и Оно. М. : Эксмо-Пресс, 2016. 864 с.
- 82.Цонкапа Драгоценное человеческое тело. Одеса. 2001. 98 с.
- 83.Цукерман Г. А. Десяти-двенадцатилетние школьники: «ничья земля» в возрастной психологии. *Вопросы психологии*. 1998. №3. С. 17-31.
- 84.Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1999. 555 с.
- 85.Эриксон Э. Идентичность: юность и кризисы. М. : Флинта, 2006. 342 с.
- 86.Якобсон П. Изучение чувств у детей и подростков. М., 2001. 216 с.
- 87.Brytek-Matera A., Byrne M. S., Z. Cooper, Fairburn C. G. Exploring the factors related to body image. *Psychological predictors of weight regain in obesity*. Behaviour Research and Therapy, 2004. Vol. 42 (№ 11) P. 1341-1356.
- 88.Cash T.F., Pruzinsky T. Body Image: a handbook of theory, research and clinical practice. New York : The Guilford Press, 2002. 530 p.
- 89.Five Fields of Striving for Significance. Developed by Henry T. Stein, Ph.D. Based on the Original Concepts of Anthony Bruck. Copyrighted, 1997. Adler Institute Home Page., p.1.
- 90.Kreipe R. E., Mou S. M. Eating disorders in adolescents and young adults. *Obs. Gynecol. Clin*. 2000. Vol. 27 (№ 1). P. 23-29.
- 91.Массоби Е. Gender segregation in childhood. H. W. Riss (Ed.), *Advances in child development and behavior*. 1997. Vol. 20. P. 239-288.





# МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: [www.msu.edu.ua](http://www.msu.edu.ua)

E-mail: [info@msu.edu.ua](mailto:info@msu.edu.ua), [pr@mail.msu.edu.ua](mailto:pr@mail.msu.edu.ua)

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>